

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav české literatury a komparatistiky

Oponentský posudek diplomové práce Bc. Kamily Schewczukové „Zapisovat' do rúk.“ *Literární folklorismus v současné české a slovenské literatuře*

Cíl práce, její účel a směřování

Diplomová práce Bc. Kamily Schewczukové se věnuje, jak prozrazuje její název, literárnímu folklorismu v současné české a slovenské literatuře. Zdánlivě jasně a úzce vymezené téma se ale díky stanoveným cílům práce jeví mnohem širší a problematičtější. V etnografickém kontextu existuje řada studií, které definují pojem folkloru i folklorismu i jejich vzájemný vztah, rovněž máme literárněhistoricky zpracován klíčový význam folkloru v konkrétních historických či poetických obdobích české literatury – např. konstitutivní roli lidové kultury a folklorismu v literatuře národního obrození, v poetice romantismu či jejich nové ideové a ideologické role v budovatelské mytologii socialistického realismu. Původně Sirovátkův termín literárního folklorismu však diplomantka vztahuje k situaci současné české a slovenské prózy. Přičemž se nejedná o jeho pouhou aktualizaci, ale o hledání možností, jak jej vyvázat z úzce definovaného etnografického či sociálně kulturního kontextu a uchopit jeho projevy a pochopit jeho funkce v současné literatuře. Jak se ukazuje, jedná se totiž o velice výraznou a dosud dost opomíjenou tendenci současné české a slovenské literatury. Vzhledem k materiálovému východisku – diplomantka volí výhradně romány autorek – se jako další stěžejní téma jeví gender. A to nejen, předvídatelně, genderový aspekt folkloru, spíše zkoumá, co tento „folklorní“ způsob psaní vyjevuje o tzv. ženském psaní a jak ne/odpovídá jeho literárněteoretickým konceptům.

Metodologie a práce s odbornou literaturou

Diplomantka vychází z relevantní odborné literatury, funkčně kombinuje koncepty a perspektivy literárněantropologické (jež komparuje s tradičním etnografickým přístupem) a literárněvědné. Za přínosné považují především přestavení a analýzu antropologické perspektivy Josepha Grima Feinberga, jež se ukázala jako mimořádně inspirativní i při přístupu k literárnímu folklorismu. Další zásadní teoretickou komparaci pak nabízí u literárněvědných konceptů tzv. ženského psaní. Přičemž vybírá záměrně odlišné koncepty feminní poetiky (vnělogocentrické psaní Jana Matonohy, jinové psaní Danily Hodrové, arachnologie Nancy Miller, écriture feminine Héléne Cixous). Mimořádně funkční se ukáže především Millerové arachnologie, neboť metafora tkaní se vyjeví jako konceptuální metafora, která nápaditě přímo propojí genderový aspekt s literárním folklorismem a poskytne jeden z interpretačních klíčů ke zvolenému materiálu.

Styl a prezentace

Práce má koherentní a logicky strukturovanou kompozici. První část se ve dvou kapitolách věnuje teoretickým východiskům, komparaci a (re)definici klíčových pojmů, přičemž první z kapitol se zaměřuje přímo na folklor a folklorismus, druhá na feminní poetiky a prostřednictvím konceptuálních metafor a tělesnosti jejich vztah k folkloru (folklorním

„praktikám“ psaní). Druhá část práce již definované pole literárního folklorismu aplikuje a analyzuje na prozaických textech Kateřiny Tučkové, Anny Bolavé, Zuzany Říhové, Kataríny Kucbelové, Aleny Sabuchové, Dominiky Moravčikové a Dominiky Madro.

Celková koherence a akademická disciplinovanost

Celkově se jedná o práci, která pro mě ideálním způsobem naplňuje požadavky kladené na diplomové práce. Autorka přistupuje k tématu, které se může jevit v kontextu literární historie již „prověřené“, inovativním způsobem. Její originalita nespočívá pouze v revizi a komparaci dosavadních přístupů, ale též v jejich kritickém zhodnocení. Teoretická část navíc velmi dobře komunikuje s analytickou – nepůsobí to ani jako nutný úvod do teorie problému a následná mechanická aplikace teoretických přístupů při interpretaci konkrétních textů, ani jako přebujelá analýza pramenné literatury, která se od povinné teoretické a metodologické části v interpretačním nadšení odvrací. Bc. Kamila Schewczuková dokázala obě roviny akademického psaní udržet v nebývalé rovnováze: při čtení analytických kapitol, které nabízejí řadu interpretačních podnětů, je patrná autorčina čtenářská rozkoš, jíž ovšem provází pečlivá a pozorná analýza. A ta v žádném okamžiku nespouští ze zřetele i literárněantropologické směřování práce. Smysl pro detail tak doplňuje autorčina schopnost zobecňovat a nahlížet jednotlivé motivy i projevy autorského stylu vybraných spisovatelek v širších souvislostech.

Oceňuji rovněž výběr pramenného materiálu, díky němuž se autorce daří hledat pozoruhodné souvislosti české a slovenské prózy. Přičemž inspirace a řešení problému literárního modernismu hledá primárně v próze slovenské. Tvorbu vybraných autorek ale současně zasazuje jak do obecnějších a vývojových tendencí jednotlivých národních literatur, tak do kontextu středoevropské literatury (např. prostřednictvím Olgy Tokarczuk). Hluboký ponor do problému folkloru a folklorismu dokazuje pak třeba to, jakým způsobem dokáže do teoretických diskusí vtáhnout i konkrétní reprezentace z aktuálního veřejného diskursu.

V neposlední řadě je potřeba vyzdvihnout rovněž pečlivou redakci textu diplomové práce i jeho stylistickou a rétorickou podobu. Netuším nakolik se jedná o záměr, nakolik o vedlejší efekt „zúčastněné interpretace“ ale ústřední konceptuální metaforu tkaní – text jako tkanina, psaní jako tkaní – se jí podařilo *vplést* i do žánru akademického psaní. Z výše popsané struktury a kompozice práce (i z názvu jednotlivých kapitol) by se mohlo zdát, že diplomantka lineárně řadí jednu případovou interpretaci za druhou, od obecného postupuje k jednotlivému, od teoretické konceptualizace ke konkrétní textové realizaci. Její metoda, a to myslím jednoznačně pochvalně, protože se jedná rozhodně o obtížnější způsob komparace, má ale spíše arachnologickou povahu. V teoretických kapitolách neustále odkazuje na konkrétní reprezentace, v analýzách jednotlivých románů ustavičně *provazuje* všechny interpretované texty navzájem, aniž by ztratila pevnou *osnovu* výkladu.

Následné poznámky/otázky nemají mít povahu výtek. Dokládají spíš inspirativnost práce Bc. Kamily Schewczukové a mohly by posloužit jako podněty k rozpravě nad textem.

- 1) V práci autorka konstatuje poměrně zásadní rozdíl v pojetí, a především aktualizaci folklorní tradice v Čechách a na Slovensku. Dokonce i v míře autenticity (pokud lze vůbec autenticitu nějak škálovat či měřit). Nemělo by smysl v případě českého pojetí,

nuancovat české a moravské reprezentace folklorní tradice? Možná bude rozdíl stejně výrazný jako při komparaci se slovenským diskursem.

- 2) V případě slovenské tradice autorka dokáže aktualizace i přepisování tradičních konceptů v aktuálním veřejném diskurzu nebo v persvazivní komunikaci doložit mnohem spolehlivěji. Nemůže v případě menší četnosti těchto výskytů v českém kontextu hrát roli i to, jaký výkladový koncept je zvolen? Slovenskou situaci totiž autorka popisuje na základě Feinbergova výzkumu (a studie *Vrátit' folklór ľuďom*), který se přímo zaměřuje na aktuální vztahování se k folklorní tradici, zatímco pro českou vychází především z kolektivní monografie *Tíže a beztíže folkloru*, jejíž perspektiva je spíše diachronní.
- 3) Autorka přiznává, že východiskem jejího chápání folkloru „byly konotace pojmů jako tradiční, lid, lidový, mytický, archaický, vesnický. Z těch během výzkumu k této diplomové práci vyplynuly jako klíčové pojmy lid a lidový, které pojem folkloru otevírají politizaci a umožňují jeho transformaci a adaptabilitu na nové podmínky.“ Není ale potřeba rozšířit pole nově definovaného pojmu literárního folklorismu též o městský folklor? A uvažovat o linii bachtinovského, karnevalového pojetí lidové kultury? I v tomto případě je velmi důležité téma autenticity. Myslím, že obzvlášť pro českou (nemoravskou) prózu je tato linie velmi důležitá a co se týče moderních podob folkloru velmi plodná. Nemám tím ani tak na mysli městské temné historiky/mýty, které autorka zmiňuje v souvislosti s výzkumy etnografa Petra Janečka, ale spíše tradici haškovskou, hrabalovskou, pábitelskou...A má smysl do tohoto pole zahrnovat i projevy art brut? Nebo v případě městského folkloru narážíme na jinou genderovou perspektivu? A zůstáváme uvnitř falogocentrické, mytické tradice? Mimochodem dichotomií folkloru a feminity a falogocentrismu a mýtu coby znakové tradice kanonizované, a tudíž hůře přisvojitelné (s.25) považují za mimořádně inspirativní moment, který by si zasloužil další promýšlení.
- 4) Poslední poznámka je spíše metodologická. V kapitole *1.5.1 Lid a patos: sociální rozměr próz* vychází autorka hojně z literárněkritických textů. Na základě recenzních soudů pak vyvozuje určité závěry stran reprezentace folkloru v české a slovenské literatuře. Navrhovala bych však s tímto typem recepce pracovat obezřetněji, nuancovaněji, kritičtěji anebo stylisticky přesněji. Např. velmi zajímavé téma patosu (a ironie), které s revitalizací folklorní tradice jistě souvisí: z analýzy literárněkritických (literárně publicistických) textů vyplyne jasný rozdíl – slovenské autorky na rozdíl od českých přistupují k folklorní látce s patosem, české distancovaně, badatelsky atd. Na s. 29 diplomantka píše: „Patetičnost, kterou recenze vyčítají některým slovenským autorkám, v prózách českých autorek recenzenti – podobně jako folklor – nenacházejí, ale ani nehledají.“ Týká se autorčin kritický soud povahy autorského gesta českých a slovenských spisovatelek, určité vývojové tendence, nebo povahy (a předpojatosti) literární kritiky, která místo aby kulturní, národní, jazykové stereotypy a klišé odhalovala je sama vytváří? A supluje zde tedy literárněkritický a publicistický materiál sekundární literaturu, nebo je příkladem, na němž lze ukázat, jak určité představy a témata fungují ve veřejném diskurzu?

Práci doporučuji k obhajobě navrhuji ji hodnotit jako VÝBORNOU.